

Урок 16 Плавлення та кристалізація

Мета уроку: Сформувати уявлення про перехід речовини з одного агрегатного стану в інший; показати практичне застосування знань про процеси плавлення і кристалізації.

Хід уроку

1. Чи можна стверджувати, що ртуть — завжди рідина, а повітря — завжди газ?
2. Чи відрізняються одна від одної молекули водяної пари та льоду?
3. У якому стані перебуває речовина в надрах зір?
4. Чому тверді тіла зберігають об'єм і форму?
5. У чому подібність і в чому відмінність кристалічних й аморфних речовин?
6. Як рухаються і як розташовані молекули в рідинах?
7. Чому гази займають весь наданий об'єм?
8. Наведіть приклади наноб'єктів.
9. Які властивості наноматеріалів можуть забезпечити їх широке використання?

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ

Чи замислювалися ви над тим:

Чому грудочка снігу в руці тане?

Чому утворюються крижані бурульки і коли вони утворюються — у відлигу чи, навпаки, в мороз?

Як охолодити трохи снігу без морозильної камери?

Чому шматочок свинцю можна розплавити в сталевій ложці, а шматочок сталі у свинцевій — не можна?

Вивчивши новий матеріал, ви зможете відповісти на ці запитання.

. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Плавлення. Кристалізація. Температура плавлення

Плавлення — це процес переходу речовини з твердого стану в рідкий.

Проведемо дослід

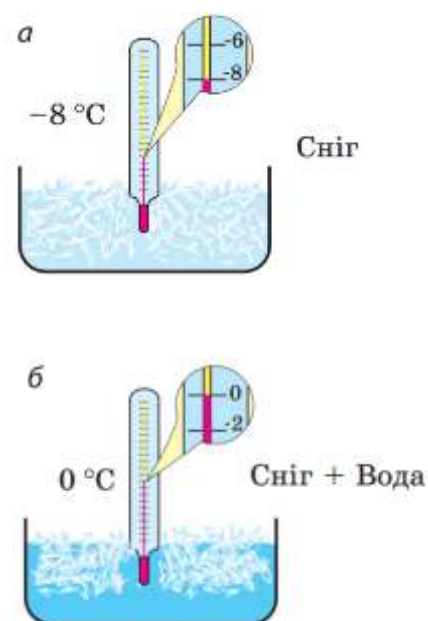
Простежимо зміну температури снігу в процесі його танення в теплій кімнаті.

(Рисунок а)

- температура снігу є нижчою за $0\text{ }^{\circ}\text{C}$;
- сніг не тане;
- температура швидко збільшується.

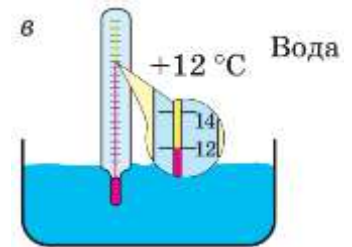
(Рисунок б)

- стовпчик термометра досягає позначки $0\text{ }^{\circ}\text{C}$
- температура перестає збільшуватись, а в склянці з'являється вода (сніг починає плавитися);
- перемішаємо воду із залишками снігу (температура суміші залишається незмінною).

(Рисунок в)

- сніг повністю розплавився;
- температура починає зростати.

Досліди показують, практично всі кристалічні речовини:

- починають плавитися після досягнення ними певної (власної для кожної речовини) температури;
- у процесі плавлення температура речовини не змінюється.

Температура плавлення — це температура, за якої тверда кристалічна речовина плавиться, тобто переходить у рідкий стан.

Проведемо дослід

Поставимо посудину з водою в морозильну камеру. Вода з часом закристалізується, перетворившись на лід.

Кристалізація — це процес переходу речовини з рідкого стану у твердий кристалічний.

Висновки:

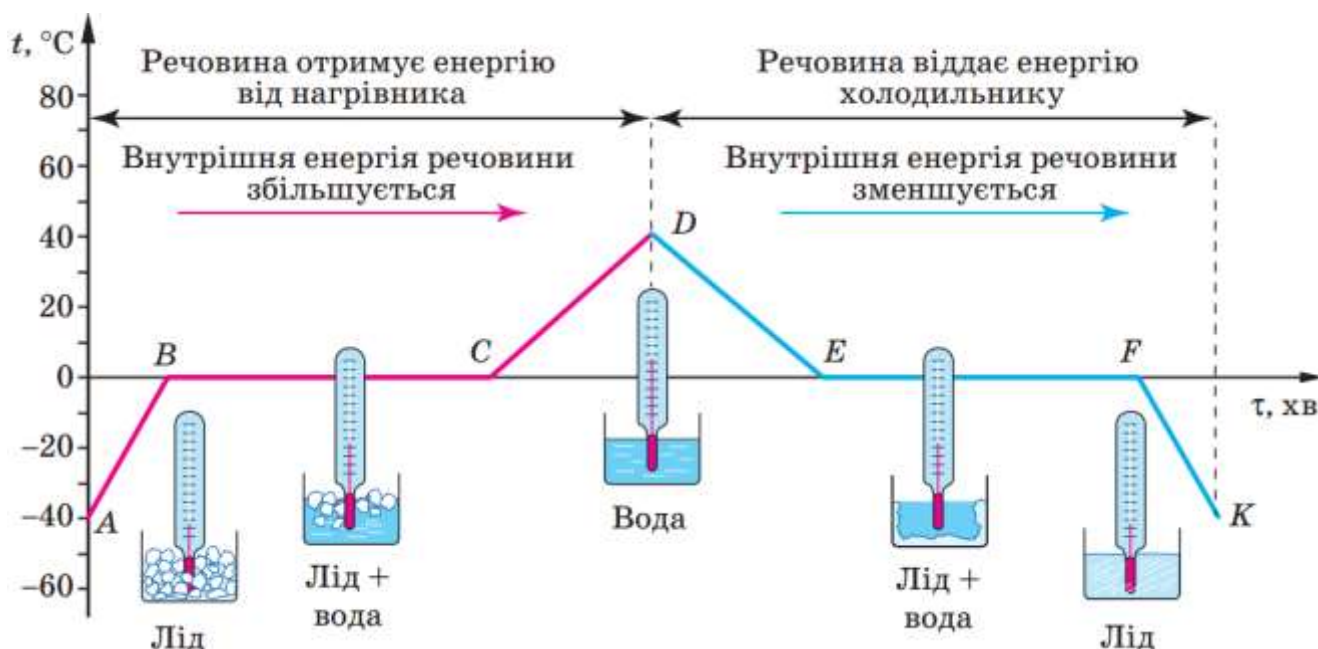
- 1) процес кристалізації починається тільки після охолодження рідини до певної для цієї рідини температури;
- 2) під час кристалізації температура речовини не змінюється;
- 3) температура кристалізації речовини дорівнює температурі її плавлення.

Температури плавлення (кристалізації) різних речовин досить сильно різняться. Так, температура плавлення:

спирт -115 °C; лід 0 °C; сталь 1400 °C; свинець 327 °C; вольфрам 3387 °C.

Температура плавлення (кристалізації) — це характеристика речовини, тому її визначають експериментально й заносять у таблиці (див. табл. 2 Додатка).

2. Графік процесу плавлення та кристалізації

Розглянемо графік залежності температури кристалічної речовини (льоду) від часу її нагрівання та охолодження.

Точка А: температура льоду становила -40°C .

Ділянка АВ: температура льоду збільшується (збільшується кінетична енергія коливального руху молекул води у вузлах кристалічної ґратки льоду).

Ділянка ВС: 0°C лід починає плавитися, а його температура не змінюється. Уся енергія, що надходить від нагрівника, іде на руйнування кристалічної ґратки льоду. Внутрішня енергія льоду продовжує збільшуватися.

Точка С: Весь лід розплавився й перетворився на воду.

Ділянка CD: температура води починає зростати, тобто починає зростати кінетична енергія руху молекул.

Точка D: 40°C , нагрівник вимкнули. Воду помістили в холодильник.

Ділянка DE: Температура почала падати. Кінетична енергія, а отже, швидкість руху молекул зменшуються.

Точка E: 0°C , відбувається кристалізація швидкість руху молекул зменшується настільки, що молекули вже не можуть перестрибувати з місця на місце.

Ділянка EF: молекули поступово займають фіксовані положення і до моменту завершення кристалізації всі молекули коливаються біля положень рівноваги.

Точка F: вода переходить у стан із меншою внутрішньою енергією — повністю перетворюється на лід.

Ділянка FK: під час подальшої роботи холодильника замерзла вода (лід) холоне, а кінетична енергія коливального руху молекул зменшується.

ЗАКРІПЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ

Розв'язування задач

1. Чому лід не відразу починає танути, якщо його внести з морозу в нагріту кімнату?

Температура танення льоду 0°C . Тому, щоб сніг почав танути, він повинен нагрітися до 0°C .

2. Чому утворюються крижані бурульки і коли вони утворюються — у відлигу чи, навпаки, в мороз?

У сонячний, морозний день.

Щоб могли утворитися крижані бурульки, потрібно в один і той же час мати дві температури: для танення - вище нуля і для замерзання - нижче нуля.

Насправді так і є: сніг на схилі даху тоне, тому що сонячні промені нагрівають його до температури вище нуля, а стікаючі краплі води біля краю даху замерзають, тому що тут температура нижча за нуль.

3. Чому обшивку космічних кораблів та ракет роблять з тугоплавких металів?

Оболонки космічних кораблів і ракет роблять з тугоплавких металів, тому що, рухаючись з великою швидкістю в щільних шарах атмосфери, вони нагріваються до високих температур і могли б розплавитися.

4. Чому шматочок свинцю можна розплавити в сталевій ложці, а шматочок сталі у свинцевій — не можна?

Шматочок свинцю можна розплавити в сталевій ложці, а шматочок сталі у свинцевій — не можна, так як температура плавлення свинцю - 327°C , сталі — 1400°C .

5. Чому взимку при тривалих стоянках виливають воду з радіатора автомобіля?

При тривалих стоянках взимку воду з радіаторів виливають для того, щоб вона не замерзла. При замерзанні вода розширюється і може зруйнувати двигун.

6. При сильних морозах для відновлення гладкості льоду каток заливають гарячою водою. Чому?

Від гарячої води лід трошки тоне, відповідно зникають дрібні нерівності на льоду. А коли лід знову замерзає, то він стає гладенький.

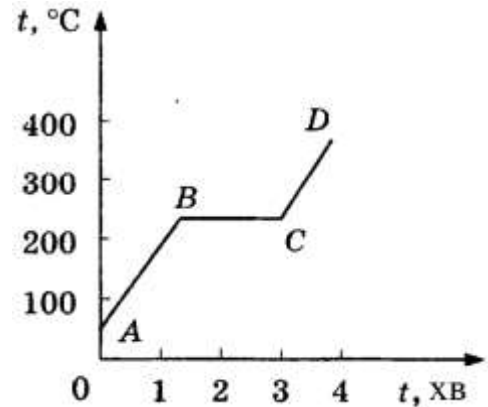
7. Температура плавлення сталі 1400°C . При згорянні пороху в каналі ствола гармати температура досягає 3600°C . Чому ствол гармати не плавиться при пострілі?

Ствол гармати не плавиться, так як маса пороху, яка згорає невелика і кількості теплоти, що виділяється при їх згорянні недостатньо, щоб нагріти масивний ствол до температури плавлення. Крім того відбувається постійний теплообмін між стволом гармати і навколишнім середовищем.

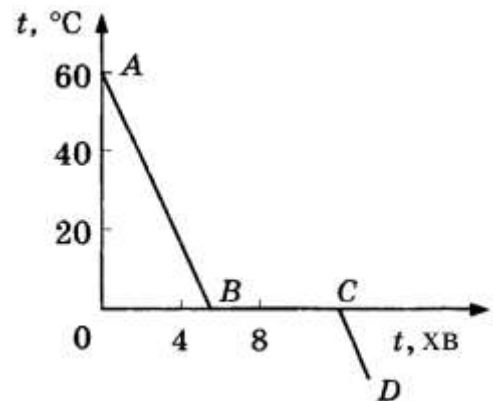
8. При проведенні експерименту окремо нагрівали до $1000\text{ }^{\circ}\text{C}$ алюміній, залізо, мідь, цинк, сталь, срібло і золото. В якому стані - рідкому або твердому - перебували ці метали при вказаній температурі?

Всі перераховані речовини мають наступні температури плавлення: залізо $1535\text{ }^{\circ}\text{C}$; мідь $1087\text{ }^{\circ}\text{C}$; цинк $420\text{ }^{\circ}\text{C}$; сталь $1400\text{ }^{\circ}\text{C}$; срібло $962\text{ }^{\circ}\text{C}$; золото $1065\text{ }^{\circ}\text{C}$. Отже при температурі $1000\text{ }^{\circ}\text{C}$ в рідкому стані будуть цинк і срібло. Всі інші метали будуть перебувати в твердому стані.

9. На малюнку наведено графік нагрівання і плавлення олова. Яким процесам відповідають ділянки графіка AD, BC і CD? Як змінюється внутрішня будова олова протягом всього часу спостереження? Скільки часу тривав процес плавлення?

10. На малюнку наведено графік кристалізації речовини. Яке це речовина? Яким процесам відповідають ділянки графіка AB, BC і CD? Як змінюється внутрішня будова речовини протягом усього часу спостереження?

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Бесіда за питаннями

1. Який процес називають плавленням?
2. Як змінюється температура речовини в процесі плавлення?
3. Який процес називають кристалізацією?
4. Порівняйте температури плавлення (кристалізації) різних речовин.
5. Чи танутиме лід у холодильнику, температура в якому становить $0\text{ }^{\circ}\text{C}$? А чи кристалізуватиметься за такої температури вода?
6. Опишіть процеси, що відбуваються під час плавлення льоду та кристалізації води.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Вивчити § 11, Вправа № 11 (1 – 4)

Виконане Д/з відправте на Human,

Або на електронну адресу Kmitevich.alex@gmail.com